

Práce s biologickou rodinou dítěte vyrůstajícího v náhradní rodinné péči

Mgr. Jana Hrazdilová, Mgr. Gabriela Lockerová, Mgr. Jana Horáková, Bc.
Darina Nudni
14. 12. 2018, Praha

Systémový projekt MPSV
Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí

Úvod

Primárním cílem práce s rodinou (v souladu s nejlepším zájmem dítěte)

Stabilizace nebo změna situace původní rodiny.

Pokud toto není možné, pro dítě důležité, aby znalo své rodiče, bylo s nimi v kontaktu a mělo s nimi založeny vztahy.

V roce 2017 vyrůstalo v náhradní rodinné péči 19 262 dětí. V témže roce se vrátilo 413 dětí k rodičům.

Co prožívají?

V hlavě dítěte (mnoho zmatku!)

- smutek, úzkost, zlobí se
- má strach, že už neuvidí rodiče
- obviňuje se, že vše zavinilo
- cítí úlevu

V hlavě rodiče (moho bariér!)

- výčitky, pocit absolutního selhání
- bojí se, že ho dítě bude odmítat
- má vztek, zpochybňuje důvody odebrání
- chce zpět své dítě

Snižující se míra bariér → navyšující se kompetence rodiče.

Práce s biologickou rodinou dítěte vyrůstajícího v NRP

základní linka úvah

3 fáze rodinné situace

- dítě v rodině
- dítě v NRP
- dítě zpět v rodině

Potřeby dítěte v každé fázi

- cítit se při odchodu od rodiny bezpečně
- rozumět situaci
- moci si dovolit být spokojený a mít vztah k novým pečujícím
- zažívat kontinuitu vztahů
- vnímat vzájemný respekt mezi rodiči a pěstouny
- a další

KLÍČOVÉ POJMY

Vztahová vazba (attachment)

Dítě ke svému zdravému vývoji potřebuje stálou pečující osobu (vztahovou osobu). Kladné působení stálé pečující osoby a vzájemný láskyplný a funkční vztah s takovou osobou pomáhá dítěti utvářet jeho schopnost vytvářet a udržovat mezilidské vztahy. Primárně je takovou osobou rodič.

Přenos vazby

Proces usnadňuje biologický rodič svým „svolením“ k přechodu do NRP a naopak.

Identita

Odpovídá na otázku, kdo jsem. Pro dítě v NRP je důležité znát odpovědi na otázky původu (odkud pocházím, kdo jsou moji rodiče, sourozenci, babičky atd., kam patřím, z jakého kulturního prostředí pocházím apod.). Pro biologického rodiče, jehož dítě je umístěno v náhradní rodinné péči, je stejně tak důležité, že dítě zná odpovědi na tyto otázky.

KLÍČOVÉ POJMY

Sdílené rodičovství

O dítě pečuje pěstoun, biologický rodič zapojen v maximálním rozsahu svých kompetencí.

Odloučení, ztráta

Rodič i dítě prochází procesem zpracování ztráty, což má vliv na reakce a chování rodičů a dětí.

Sebepojetí

Důležitou složkou práce s rodiči a dítětem je hledání a rozšiřování oblasti kladného sebepojetí.

Transgenerační přenos

Důležité zabývat se příběhem rodiny napříč generacemi a s projevy transgeneračního přenosu pracovat.

Trauma

Nezpracovaná traumatická zkušenost v minulosti rodiče/dítěte může být příčinou neúspěchů v procesu změny.

I. FÁZE – PŘECHOD DÍTĚTE OD RODIČE DO NRP

OSPOD - vyhodnocení potřeb dítěte a situace rodiny, součástí je hodnocení rizikových a posilujících faktorů v rodině – viz. *UK Family reunification*.

OSPOD + multidisciplinární tým - vytváří **individuální plán ochrany dítěte**.

Umístění dítěte do NRP - musí být provedeno šetrně! Umístění má být **připravené** (i pokud je na přípravu minimum času), postupy připraveného umístění dítěte jako součást metodiky služby, metodiky OSPOD.

Rodiče mohou cítit **nejistotu** zda vůbec a kdy budou moci být s dítětem v kontaktu, kdy, za jakých podmínek a zda vůbec se k němu bude moci dítě vrátit zpět. Rodiče prožívají ztrátu dítěte. **Prožívání ztráty může bránit rodiči v kontaktu s dítětem**. Je třeba pomoci rodiči **zpracovat ztrátu**.

Děti mohou prožívat velký **smutek / strach / vztek / úlevu / aj**. **Potřebují se cítit bezpečně; rozumět situaci**; mít možnost na cokoliv se zeptat; být informovány o tom, kdy a jak bude mít kontakt se svými blízkými; mít oporu, která jim pomůže **vyrovnat se s odloučením od blízkých**.

*“Matka dětí se za sebe styděla, tak nejezdila na návštěvy do Klokánku.”
(pěstounka).*

II. FÁZE – DÍTĚTE V NRP

OSPOD - vyhodnocení potřeb dítěte a situace rodiny; posouzení rizikových i ochranných faktorů biologické rodiny společně s rodiči - zda a jaké potřeby dítěte je rodič schopen naplňovat sám, s určitou podporou či po získání nových dovedností.

OSPOD + multidisciplinární tým - vytváří individuální plán ochrany dítěte

Dítě potřebuje

- navázat vztah a důvěru s pečujícími osobami;
- slyšet, že situaci nezavinilo;
- moci si dovolit být spokojený, i přes situaci umístění v náhradní formě péče;
- moci vyjadřovat emoce a mít podporu v učení se své emoce zvládat;
- dostávat informace o původní rodině a podporu v rozvoji vztahů
- podporu v utváření náhledu na situaci biologických rodičů;
- cítit vzájemný respekt mezi rodiči a náhradními rodiči;

Rodič potřebuje

- aktivní podporu v komunikaci s dítětem, s pěstounem, s OSPOD
- aktivní podporu v krocích vedoucích ke změně rodinné i jeho osobní situace
- účinný casemanagement

III. FÁZE – NÁVRAT DÍTĚTE K RODIČI

OSPOD - vyhodnocení potřeb dítěte a situace rodiny; **posouzení rizikových i ochranných faktorů biologické rodiny (opět společně s rodiči)**

OSPOD + multidisciplinární tým - vytváří individuální plán ochrany dítěte.

Dítě v této fázi potřebuje

- moci bezpečným způsobem vyjadřovat svůj názor a své pocity;
- rozumět situaci;
- mít oporu v osobě blízkého dospělého;
- moci zůstat v kontaktu s pečovateli; aj.

Rodič v této fázi potřebuje

- podporu v procesu návratu dítěte do rodiny
- podporu v nové situaci, kdy je dítě již doma – zátěžové období
- účinný casemanagement v procesu návratu i po něm

Co je podle tebe nejtěžší pro dítě, které se vrátí zpět ke své původní rodině?

“Uvěřit, že už se to opravdu stalo, a asi strach, že může mít mamka zase problémy a že u ní nebudu moci zase být.” (mladý člověk, který se z PP vrátil k matce)

PRINCIPY A METODY PODPORY

Specifická podpora rodiče v oblastech s dítětem žijícím v NRP:

- poradenství pro vhodnou komunikaci s dítětem
- podpora rodiče v komunikaci s pěstouny
- pomoc s odstraňováním praktických bariér (např. cesta na kontakt)
- pomoc s pochopením reakcí dítěte na kontakt

Práce se změnou

Rodič ví, jakých změn má dosáhnout, **rozumí jim, umí je pojmenovat.**

Pracovník

- podporuje rodiče v uvědomění si možnosti změny
- vede rodiče k reflexi a přijetí vlastních limitů
- motivuje rodiče k udržení změny.

PRINCIPY A METODY PODPORY

Reflektující práce

Pracovník pomáhá rodiči v reflexi a **zpracování separace/ztráty**.

Pracovník s rodičem reflektuje situaci „**selhání**“ v péči o dítě (součást procesu změny) a stejně tak situaci **regresu v procesu změny**.

Pracovník opakovaně reflektuje s rodičem jeho **úspěchy i pochybnosti**.

Využívá nástroje: škála, schody, kruh změny, vztahová mapa, slovník zkompetentňující klienta apod.

Pracovník motivuje rodiče k řešení některých témat v **psychoterapii**, reflektuje s rodičem načasování psychoterapie.

PRINCIPY A METODY PODPORY

.....„Matka po odebrání o dítě nejevila zájem, vůbec se neozvala. Ani dítěti, ani na OSPOD, nikomu.“

.....„Bála jsem se pak jít na sociálku. Vzali mi dítě. Úplně mě to sejmulo. Nevěřím jim. A ani nemám právo cokoliv po někom chtít.“

Kontinuita ve vztazích

klíč.pracovník i case manager OSPOD podporuje vztah rodiče a dítěte v jakékoli ze tří fází rodinné situace (viz výše)

Včasná podpora rodiče

preventivní práce v multidisciplinárním kontextu + nečekat, jestli se rodič ozve sám

To, že rodič není iniciativní, nemusí znamenat, že nemá zájem.
A naopak to může znamenat, že má bariéry.

Proaktivní přístup ve směru k rodičům i k dětem vysvětluje význam pravidelnosti a předvídatelnosti kontaktu rodiče s dítětem.

PRINCIPY A METODY PODPORY

Týmová spolupráce

Rodič jako člen podpůrného týmu dítěte; *kdo, jak to zařizuje?*

Člen týmu může mít v danou chvíli nižší kompetenci.

To však není překážkou, aby byl členem týmu.

A naopak to znamená, že jako člen týmu potřebuje podporu při navyšování určitého typu kompetence.

Koordinovaná podpora dítěte a rodiny

casemanagement a multidisciplinarita; *kdo, jak?*

Jakákoliv intervence ve prospěch dítěte musí mít jednoznačně stanovená kritéria svého naplnění.

Je třeba dostatečné kapacity zdrojů a personálu v oblasti služeb pro děti a jejich rodiny a vysoké úrovně koordinace mezi poskytovateli.

Pracovníci zapojení do podpory pěstounů a pracovníci zapojení do podpory biologických rodin **navzájem znají a sdílí své pracovní postupy** (např. společná kazuistická setkání, stáže aj.)

DĚKUJI ZA POZORNOST!

www.pravonadetstvi.cz

Mgr. Jana Hrazdilová
jana.hrazdilova@letnidum.cz

Mgr. Gabriela Lockerová
lockerova@triada-centrum.cz